

پژوهشکده شورای نگهبان

گزارش کارشناسی

پرونده‌های دیوان عدالت اداری در خصوص:

درخواست ابطال بند (۷) مصوبه شماره
۳۷۸۴۵/۴۱۲۹۴ مورخ ۱۳۸۶/۳/۲۰ هیئت
وزیران مبنی بر انتقال آب کارون به فلات مرکزی
ایران (موسوم به بهشت آباد)، ابطال و لغو مصوبه
تملک شرکت آب منطقه‌ای اصفهان نسبت به ۳۰۸/۵
هکتار اراضی محدوده شهر چَر مَهِین

کد گزارش: ۹۶۰۲۰۲۷

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۰۳/۰۷

پژوهشکده شورای نگهبان

شناسنامه گزارش

گزارش کارشناسی پرونده‌های دیوان عدالت اداری

موضوع:

درخواست ابطال بند (۷) مصوبه شماره

۳۷۸۴۵/۴۱۲۹۴ مورخ ۱۳۸۶/۳/۲۰ هیئت وزیران

مبنی بر انتقال آب کارون به فلات مرکزی ایران

(موسوم به بهشت آباد)، ابطال و لغو مصوبه تملک شرکت

آب منطقه‌ای اصفهان نسبت به ۳۰۸/۵ هکتار اراضی

محدوده شهر چَر مَهِین

تهیه و تنظیم:

محسن ابولحسنی

نظارت:

محمد بهادری جهرمی

پژوهشکده شورای نگهبان

شماره گزارش: ۹۶۰۲۰۲۷

تاریخ تنظیم: ۱۳۹۶/۰۳/۰۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گزارش کارشناسی پرونده‌های استعلامی دیوان عدالت اداری

موضوع شکایت و خواسته: درخواست ابطال بند (۷) مصوبه شماره ۳۷۸۴۵/۴۱۲۹۴ مورخ ۱۳۸۶/۳/۲۰ هیئت وزیران مبنی بر انتقال آب کارون به فلات مرکزی ایران (موسوم به بهشت‌آباد)، ابطال و لغو مصوبه تملک شرکت آب منطقه‌ای اصفهان نسبت به ۳۰۸/۵ هکتار اراضی محدوده شهر چرمهین. شاکی: آقای رجبعلی حیدرپور چرمهینی به نمایندگی از شورای اسلامی شهر چرمهین طرف شکایت: وزارت نیرو - شرکت آب منطقه‌ای اصفهان جهات مغایرت شرعی: اصل «لا ضرر»

شماره و تاریخ نامه دیوان: ۹۰۰۰/۲۱۰/۱۹۲۷۸۰/۲۰۰ - ۱۳۹۵/۱۲/۴

مقدمه

هیئت وزیران در مصوبه سال ۱۳۸۶ خود وظایفی را برای وزارت نیرو تعیین می‌کند از جمله «اتمام مطالعات طرح انتقال آب به فلات مرکزی ایران با هدف تأمین آب و پیش‌بینی اعتبار اجرای طرح در لایحه بودجه سال ۱۳۸۷ و سال‌های بعد پس از طی مراحل قانونی موضوع آیین‌نامه اجرایی ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه به‌نحوی که در سال ۱۳۸۷ اجرای پروژه آغاز گردد.» بر این اساس است که عملیات اجرایی پروژه انتقال آب به فلات مرکزی ایران (پروژه موسوم به بهشت‌آباد) آغاز می‌گردد. با توجه به این که بخش زیادی از این پروژه در محدوده شهر چرمهین از توابع استان اصفهان واقع شده است، شاکی به نمایندگی از شورای اسلامی شهر چرمهین، با این ادعا که انجام این پروژه،

باعث ورود ضررهای غیرقابل جبرانی به شهر خواهد شد، درخواست ابطال مصوبه هیئت وزیران در این باره و لغو مصوبه تملک شرکت آب منطقه‌ای اصفهان نسبت به ۳۰۸/۵ هکتار اراضی محدوده این شهر و صدور دستور توقیف عملیات اجرایی و جبران خسارات وارده را داشته است.^۱ در ذیل ادله شاکی و پاسخ‌های مشتکی‌عنه در این زمینه مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

شرح و بررسی

بر اساس پروژه انتقال آب از سرشاخه‌های کارون به فلات مرکزی ایران، مقرر می‌گردد تا عملیات انتقال آب توسط وزارت نیرو با تصدی‌گری شرکت آب منطقه‌ای اصفهان از طریق حفر تونل صورت گیرد. این تونل با قطر شش متر از حاشیه شهر چرمهین در استان اصفهان آغاز شده و پس از طی مسافتی بیش از ۶۰ کیلومتر، در منطقه بهشت‌آباد در استان چهارمحال و بختیاری خارج شده و آب را از سرشاخه‌های کارون در این روستا برای انتقال به فلات مرکزی ایران به حاشیه زاینده‌رود منتقل می‌کند. از آنجایی که بخش عمده عملیات عمرانی در شهرستان چرمهین انجام می‌شود، علاوه بر موضوع حفر تونل، مساحتی بالغ بر ۳۰۸/۵ هکتار از اراضی منطقه نیز به جهت نیاز تجهیز کارگاه حفر تونل و تخلیه نخاله‌های پروژه توسط شرکت آب منطقه‌ای به تملک درآمده است. از این رو با توجه به دو موضوع فوق شاکی به‌عنوان نماینده حقوقی شورای شهر چرمهین دلایل خود را در مغایرت مصوبه اجرای این پروژه و تملک اراضی مذکور با موازین شرعی و قانونی بیان نموده و شرکت آب

---

۱. بدیهی است که دستور توقیف عملیات اجرایی و جبران خسارت وارده، موضوع نظارت شرعی بر مصوبات نبوده و موضوع این گزارش نخواهد بود.

منطقه‌ای اصفهان نیز در مقام مشتکی عنه به ادله مطروحه، پاسخ داده است؛ در ادامه پس از بیان دلایل و پاسخ‌های طرفین دعوا، آن‌ها را بررسی و تحلیل خواهیم نمود.

الف) دلایل شاکی:

با توجه به قاعده فقهی «لا ضرر» و اصل چهارم قانون اساسی^۱، مصادیق بعضی از مضرات اجرای این پروژه برای مردم چرمهین بیان می‌گردد:

اولاً مردم شهر چرمهین و سایر شهرها و استان‌هایی که از طرق مختلف به این موضوع اعتراض کرده‌اند، با اصل انتقال آب مخالفتی ندارند و موضوع به نحوه انتقال آب و شیوه انتخاب شده است که می‌تواند به شیوه‌های ارزان‌تر، آسان‌تر و با مضرات کم‌تر برای مردم منطقه صورت گیرد. ثانیاً در مصوبه هیئت وزیران نیز اشاره‌ای به کیفیت و نحوه انتقال آب نشده است و اصل موضوع انتقال آب به تصویب رسیده است. انتخاب شیوه تونل برای انتقال آب توسط شرکت آب منطقه‌ای اصفهان صورت گرفته است و ایشان مدعی کار کارشناسی چندساله هستند، اما ما به این کارشناسی اعتراض داریم.

محدوده شهر چرمهین دارای قنات‌های متعددی است که آب شرب و کشاورزی منطقه از همین چاه‌ها و قنات تأمین می‌شود که با انجام این پروژه بخش زیادی از آن‌ها در محدوده تصرفی برای اجرای پروژه قرار می‌گیرند و بسیاری از آن‌ها نیز به واسطه حفر تونل خشک می‌شوند و تمام زمین‌های زیر کشت و باغات و فضای سبز شهر و حومه از بین می‌رود. این در حالی است که بر اساس ماده یک قانون توزیع عادلانه آب، آب‌ها از جمله مشترکات بوده و

---

۱. اصل چهارم قانون اساسی: «هیچ‌کس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.»

حفاظت از مواریت ملی بر عهده دولت است.^۱

کارگاه و محل تخلیه نخاله‌های حفر تونل در حاشیه شهر چرمهین قرار دارد. این در حالی است که حاشیه این شهر به واسطه وجود آبشار مشهور شاهلولاک، محل جذب گردشگران زیادی است. تخلیه نخاله‌ها، این منطقه را تبدیل به مزبله-ای بزرگ خواهد کرد و با این کار علاوه بر تحت تأثیر قرار دادن گردشگری، محیط زیست منطقه دچار خطر می‌شود؛ این در حالی است که بر اساس اصل پنجاهم قانون اساسی، حفاظت از محیط زیست وظیفه‌ای عمومی است.^۲

تملک بیش از ۳۰۰ هکتار از اراضی محدوده شهر برای محوطه کارگاهی پروژه، امکان توسعه شهر چرمهین را سلب خواهد کرد.

این پروژه علاوه بر چرمهین برای اهالی استان‌های دیگر نیز مضر خواهد بود. تونل به‌عنوان زهکش عمل کرده و مراتع ملی و ذخایر استانی چهارمحال و بختیاری را نابود می‌کند. رودخانه کارون نیز به این واسطه کم‌آب‌تر شده و به این واسطه استان‌های خوزستان، چهارمحال و بختیاری و لرستان دچار مشکل خواهند شد.

---

۱. ماده (۱) **قانون توزیع عادلانه آب** (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶): «بر اساس اصل ۴۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آب‌های دریاها و آب‌های جاری در رودها و انهار طبیعی و دره‌ها و هر مسیر طبیعی دیگر اعم از سطحی و زیرزمینی، سیلاب‌ها و فاضلاب‌ها و زه آب‌ها و دریاچه‌ها و مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی و چشمه‌سارها و آب‌های معدنی و منابع آب‌های زیرزمینی از مشترکات بوده و در اختیار حکومت اسلامی است و طبق مصالح عامه از آن‌ها بهره‌برداری می‌شود. مسئولیت حفظ و اجازة و نظارت بر بهره‌برداری از آن‌ها به دولت محول می‌شود.»

۲. **اصل پنجاهم قانون اساسی**: «در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.»

شرکت آب منطقه‌ای به استناد این‌که آب‌ها از اموال عمومی و انفال هستند که مدیریت آن‌ها بر عهده دولت و وزارت نیرو است، خود را محق دانسته است که قنوت را خشک کند و به این استناد که مراجع مربوطه یعنی اداره منابع طبیعی، اجازه ثبت سند رسمی به اسم دولت درباره محدوده ۳۰۸ هکتاری داده‌اند، اقدام به تصرف زمین و خشکاندن قنات‌ها کرده است. به همین خاطر یکی از خواسته‌های شاکی ابطال سند تملک اراضی در کنار ابطال مصوبه است. گذشته از این چنانچه هیچ راهکار دیگری هم غیر از حفر تونل نباشد، تملک این مقدار از اراضی با توجه به تعارض آن با منافع آحاد مردم و منافع شهر و با در نظر گرفتن غبطه و مصلحت مردم نیازمند جلب نظریه کارشناسی است. بایستی میزان و مقدار زمین لازم برای انجام این کار با نظر کارشناس، تعیین شود و قیمت و ارزش آن محاسبه و در وجه مردم و ساکنان شهر پرداخت شده و سپس مراحل تملک و تشریفات صدور سند انجام گیرد.

ب) پاسخ‌های مشتکی‌عنه:

۱. بر اساس اصل چهل و پنجم قانون اساسی، تفصیل و ترتیب استفاده از کلیه منابع آب به قانون موكول شده است.^۱ قانون توزیع عادلانه آب، مدیریت منابع آب کشور را اختصاصاً به وزارت نیرو محول نموده است. مدیریت منابع آب از اختیارات وزارت نیرو و تأمین آب موردنیاز

---

۱. اصل چهل و پنجم قانون اساسی: «انفال و ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رهاشده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود، در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آن‌ها عمل نماید، تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.»

مردم در کلیه بخش‌ها از وظایف وزارت نیرو است. به واسطه عدم تناسب نحوه توزیع جمعیت با نحوه توزیع منابع آب در کشور، مدیریت وزارت نیرو ایجاب می‌کند که آب از حوضه‌هایی به حوضه‌های دیگر منتقل شود، نحوه انتقال آب نیز توسط مشاورین و متخصصین وزارت نیرو که صلاحیت قانونی، علمی و فنی دارند، تعیین می‌شود.

۲. افراد نمی‌توانند با استدلال ورود خسارت به شخص یا اشخاص حقیقی و حقوقی، خواستار جلوگیری از اجرای طرح‌های عمرانی شوند که کلیه مسیرهای قانونی را طی کرده است؛ چراکه بر فرض ورود خسارت ناشی از اجرای پروژه به اشخاص، دستگاه‌های اجرایی موظف به پرداخت خسارت به زیان‌دیدگان می‌باشند و این امر در قوانین مختلف از جمله ماده ۴۴ قانون توزیع عادلانه آب^۱ و لایحه قانونی نحوه خرید

---

۱. ماده ۴۴ قانون توزیع عادلانه آب: «در صورتی که در اثر اجرای طرح‌های عمرانی و صنعتی و توسعه کشاورزی و سدسازی و تأسیسات مربوطه یا در نتیجه استفاده از منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی در ناحیه یا منطقه‌ای قنوت و چاه‌ها و یا هر نوع تأسیسات بهره‌برداری از منابع آب متعلق به اشخاص تملک و یا خسارتی بر آن وارد شود و یا در اثر اجرای طرح‌های مذکور آب قنوت و چاه‌ها و رودخانه‌ها و چشمه‌های متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی و حقابه بر آن نقصان یافته و یا خشک شوند به ترتیب زیر برای جبران خسارت عمل خواهد شد:

الف- در مواردی که خسارت وارده نقصان آب بوده و جبران کسری آب امکان‌پذیر باشد، بدون پرداخت خسارت، دولت موظف به جبران کمبود آب خواهد بود.

ب- در مواردی که خسارت وارده ناشی از نقصان آب بوده و جبران کسری آب امکان‌پذیر نباشد خسارت وارده در صورت عدم توافق با مالک یا مالکین طبق رأی دادگاه صالحه پرداخت خواهد شد.

ج- در مواردی که خسارت وارده ناشی از خشک شدن یا مسلوب المنفعه شدن قنوت و چاه‌ها و چشمه‌ها بوده و تأمین آب تأسیسات فوق‌الذکر از طرق دیگر امکان‌پذیر باشد، مالک یا مالکین مذکور می‌توانند قیمت عادلانه آب خود و یا به میزان آن، آب دریافت نمایند و یا به اندازه مصرف معقول آب و قیمت بقیه آن را دریافت کنند. در هر صورت وزارت نیرو موظف به پرداخت خسارت ناشی از خشک شدن یا مسلوب المنفعه شدن تأسیسات مذکور می‌باشد. در کلیه موارد بالا چنانچه اختلافی پیش آید طبق

و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت مصوب شورای انقلاب مورخ ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ به‌طور تفصیلی پیش‌بینی شده است. در نتیجه به‌واسطه این اتفاقات امکان شکایت از اصل موضوع نزد دیوان عدالت اداری و سایر محاکم وجود ندارد؛ چراکه قانون‌گذار اختیار تملک را به دستگاه اجرایی داده است و حتی تصرف و قلع اعیانی با حکم دستگاه قضایی و طی تشریفات قانونی در صورت عدم توافق مالکین با طوع و اراده خودشان، در قانون پیش‌بینی شده است.

۳. در مطالعه طرح‌های انتقال آب روش‌های مختلف انتقال بررسی می‌شود و با توجه به شرایط هر پروژه، بهترین گزینه انتخاب می‌شود. در این پروژه نیز با دلایل مبسوط فنی و توجیه اقتصادی حفر تونل به کشیدن خط لوله ترجیح داده شده است. از جمله این دلایل می‌توان به مستقیم بودن فاصله مبدأ و مقصد از طریق تونل و وجود موانع کوه و دره‌های

→

رأی دادگاه صالحه عمل خواهد شد.

د- در مواردی که خسارت وارده ناشی از تملک و یا خشک شدن آب قنوات و چاه‌ها و چشمه‌ها بوده و تأمین آب مالکین این تأسیسات از طریق دیگر امکان‌پذیر نباشد خسارت مذکور در صورت عدم توافق با مالک یا مالکین طبق رأی دادگاه صالحه پرداخت خواهد شد.

ه- نسبت به چاه‌ها و قنوات و سایر تأسیسات بهره‌برداری از منابع آب که طبق مقررات غیرمجاز تشخیص داده شود خسارتی پرداخت نخواهد شد.

و- در مورد اراضی که از منابع آب طرح‌های ملی در داخل و یا خارج محدوده طرح آبیاری می‌شود و خسارات آن‌ها طبق این قانون پرداخت شده است بهای آب مصرفی طبق مقررات و معیارهای وزارت نیرو مانند سایر مصرف‌کنندگان آب از طریق مصرف‌کننده باید پرداخت شود.

ز- در صورتی که در اثر اجرای طرح خسارتی بدون لزوم تصرف و خرید به اشخاص وارد آید خسارات وارده در صورت عدم توافق طبق رأی دادگاه صالحه پرداخت خواهد شد.»

مرتفع و عمیق در برابر خط لوله، عدم نیاز به هزینه نگهداری برای تونل پس از احداث و عدم نیاز به پمپاژ و عدم وجود آسیب‌هایی هم چون احتمال شکستگی لوله و ...، عمر مفید صدساله تونل در مقابل عمر مفید ۳۰ ساله خط لوله، امن بودن تونل نسبت به خط لوله از لحاظ پدافند غیرعامل، عدم نیاز به تملک و پرداخت خسارت برای احداث تونل در کوه در مقابل مشکلات انتقال خط لوله و هزینه‌ها و مشکلات تملک زمین اشاره کرد.

از آنجایی که شاکی نیز بیان کرده است که با موضوع انتقال آب به- صورت کلی مخالفتی ندارند و به شیوه آن معترض هستند، آن‌گونه که بیان شد با توجه به جمیع دلایل، احداث تونل برای انتقال آب بهترین روش خواهد بود.

۴. طرح انتقال آب به فلات مرکزی، علاوه بر مصوبه هیئت دولت، دارای موافقت‌نامه‌های مطالعاتی مختلف از جمله مجوز شورای عالی فنی بوده و در پیوست چندساله بودجه‌های عمرانی کشور مصوب مجلس شورای اسلامی دارای اعتبار ردیف بودجه‌ای است. همچنین بر اساس نتایج مطالعات وسیع انجام‌شده، تونل دارای تأثیر منفی بر منابع آبی مسیر نمی‌باشد که این موضوع به تأیید مشاورین ایرانی و خارجی نیز رسیده است. این موضوع برای منابع آبی منطقه چرمهین هم صدق می‌کند و هیچ تأثیر سوئی نخواهد داشت. آبدهی منابع آبی این منطقه از دوازده سال پیش بررسی شده است و اندازه‌گیری مقایسه آبدهی پس از اجرای پروژه با پیش از آن را ممکن می‌سازد. چنان چه علی‌رغم همه

پیش‌بینی‌ها، حتی با یک درصد احتمال نیز تغییری در آبدهی ناشی از اجرای تونل ایجاد شود، طبق رویه متداول در همه طرح‌ها، نسبت به تعیین خسارت اقدام خواهد شد. این موضوع به صورت رسمی تعهد شده است.

۵. در مورد زمین تملک شده جهت کارگاه و تخلیه نخاله‌ها، شرکت منطقه‌ای آب مطابق رویه و مقررات، نسبت به درخواست زمین از مرجع قانونی ذی‌ربط یعنی اداره کل منابع طبیعی اقدام کرده و مراحل قانونی مطابق با آیین‌نامه اموال دولتی و ... طی شده است و پس‌از این مراحل، سند رسمی آن به نام دولت جمهوری اسلامی ایران با نمایندگی شرکت آب منطقه‌ای اصفهان توسط اداره ثبت اسناد و املاک محل صادر شده است. لازمه اثبات ادعای شاکی مبنی بر حدوث اراضی در محدوده شهر چرمهین، الزاماً تصویب موضوع در کمیسیون مربوطه و انتقال اراضی از اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری به سازمان مسکن و شهرسازی می‌باشد، در حالی که پرونده حاضر فاقد هرگونه مصوبه مبنی بر انتقال اراضی ملی تحت عنوان سازمان اخیرالذکر است.

۶. در ارتباط با مشکلات ناشی از انتقال آب از جمله خشک شدن کارون و ... نیز باید گفت که سالانه چند میلیارد متر مکعب از رود کارون به خلیج فارس می‌ریزد و از منابع آبی قابل بهره‌برداری کشور به نوعی خارج می‌شود و این در حالی است که مردم سایر استان‌ها مشکلات جدی کمبود آب دارند. کاهش میزان آب جریان‌یافته در پایین دست رود کارون نیز علاوه بر تأثیرات خشک‌سالی، به خاطر احداث سدهای

مخزنی عظیم برای استفاده‌های دیگر است. آب همان‌گونه که گفته شد جزو انفال و ثروت‌های عمومی است و اتخاذ تصمیم در خصوص چگونگی بهره‌برداری از آن به عهده حاکمیت است و مدیریت دولت باید به‌گونه‌ای باشد که از منافع حاصل از آن کل کشور بهره‌مند گردد.

ج) بررسی موضوع:

در تحلیل و بررسی دلایل و پاسخ‌های مطرح‌شده طرفین دعوای حاضر باید ابتدا به این مسئله توجه کرد که آن‌گونه که در دلایل نیز مطرح شده است، وزارت نیرو بر اساس قانون توزیع عادلانه آب موظف به تأمین آب موردنیاز کشور را از طرق مختلف از جمله انتقال آب از طریق ایجاد تأسیسات آبی و کانال‌ها و خطوط آبرسانی شده است.^۱ بر این اساس یکی از وظایف وزارت نیرو تأمین آب همه مناطق کشور است و مصوبه هیئت وزیران نیز وزارت نیرو را موظف به «اتمام مطالعات طرح انتقال آب به فلات مرکزی ایران با هدف تأمین آب» کرده است و به‌صورت مستقیم به نحوه انتقال آب اشاره‌ای ندارد. در پرونده حاضر نیز، شاکی به‌صراحت بیان کرده است که با اصل موضوع انتقال آب مخالفتی ندارد و شکایت ایشان از روش انتخاب‌شده برای این اقدام است. پس بدین معنا درخواست شاکی برای ابطال مصوبه‌ای که بر اصل موضوع انتقال آب تأکید کرده است، وجهی نداشته و با استفاده از ادله مطروحه در رد شیوه

---

۱. قانون توزیع عادلانه آب: ماده ۲۹: «وزارت نیرو موظف است به‌منظور تأمین آب موردنیاز کشور از طرق زیر اقدام مقتضی به عمل آورد:

...

ب - تنظیم و انتقال آب یا ایجاد تأسیسات آبی و کانال‌ها و خطوط آبرسانی و شبکه آبیاری ۱ و ۲.»

انتخاب شده برای انتقال آب، نمی‌توان ابطال مصوبه مربوط به اصل موضوع را نتیجه گرفت. چنانچه قصد شکایت از شیوه انتخابی شرکت آب منطقه‌ای اصفهان وجود داشته است، می‌بایست از مصوبه‌ای که حکم به حفر تونل برای انجام این پروژه کرده است، شکایت می‌شد و یا حتی از اقدام دستگاه دولتی مربوطه به شعب دیوان عدالت اداری شکایت صورت می‌گرفت.

گذشته از این مسئله بعدی که در این زمینه موضوعیت پیدا می‌کند، این است که چنانچه طرح‌های عمرانی برای یک شخص یا مجموعه‌ای از اشخاص، ایجاد ضرر کند، تکلیف چیست و آیا این با قواعد شرعی آن‌گونه که شاکی مدعی شده است، در تعارض قرار می‌گیرد؟ این موضوع اختصاصی به مسئله این پرونده نداشته و در همه موارد مشابه نیز واقع می‌شود و از آن‌گیزی نیست. بسیاری از طرح‌های عمرانی ناچار از بعضی تصرفات و اقداماتی هستند که موجبات ضرر بعضی افراد را فراهم می‌آورد؛ از همین رو و برای حل این مشکل در قوانین مختلف، راهکارهایی برای جبران خسارت متضررین پیش‌بینی شده است. به این معنا نظام حقوقی کشور ما به این نتیجه رسیده است که به دلیل ضررهای محدود اشخاص، طرح‌های عمرانی بزرگ که منافع جامعه را تأمین می‌کند نباید متوقف شود و البته بایستی به صورت عادلانه خسارات افراد نیز جبران شود. بنابراین آن‌طور که مشتکی‌عنه در پاسخ خود بیان کرده است، چنانچه این طرح روال قانونی خود را طی کرده و به هر دلیلی روش‌های خاصی برای انجام این طرح، به مصلحت دیده شده باشد، به استناد ضرر وارده به گروهی از افراد نمی‌توان جلوی اجرای طرح را گرفت و البته بایستی خسارت‌های وارده -اعم از خشک شدن قنات‌ها، کمبود آب احتمالی، مشکلات

زیست‌محیطی و ... در این مصداق- نیز به صورت عادلانه جبران شود. موضوع جبران خسارات وارده هم به صورت کلی در لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت مصوب شورای انقلاب مورخ ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ به صورت مبسوط مورد توضیح قرار گرفته است^۱ و هم در این موضوع خاص، قانون توزیع عادلانه آب - آن‌چنان‌که بیان شد- تکلیف را مشخص کرده است.

این موضوع در مورد بحث تملک زمین‌های مورد نیاز برای اجرای طرح نیز صدق می‌کند و بایستی بر اساس روال قانونی و با انجام کارشناسی‌های لازم، میزان مورد نیاز برای پروژه تملک شود و قیمت عادلانه آن به مالکان پرداخت گردد.

نتیجه‌گیری

با بررسی دلایل و پاسخ‌های مطرح شده توسط طرفین دعوا، موضوع این پرونده را می‌توان در دو سرفصل کلی جمع‌بندی کرد:

اولاً با توجه به این‌که از یک سو مصوبه مورد شکایت، وزارت نیرو را صرفاً مکلف به اتمام مطالعات طرح انتقال آب مذکور و پیش‌بینی اعتبار اجرای این

---

۱. البته نکته لازم به ذکر درباره این قانون این است که شورای نگهبان پیش‌ازین ماده ۴ این قانون را که بیان می‌کند: «هرگاه نسبت به تعیین بهای عادلانه اراضی و ابنیه و تأسیسات و حقوق و خسارات وارده بین «دستگاه اجرائی» و مالک توافق حاصل نشود، بهای عادلانه توسط هیئتی مرکب از سه نفر کارشناس رسمی دادگستری تعیین می‌گردد. کارشناسان یک نفر از طرف «دستگاه اجرائی» یک نفر از طرف مالک یا صاحب حق و نفر سوم به انتخاب طرفین و در صورت عدم توافق یا استنکاف به معرفی دادگاه صالحه محل وقوع ملک انتخاب می‌شوند. رأی اکثریت هیئت مزبور قطعی و لازم‌الاجراست.» به موجب قوانین مختلف از جمله در نظر شورا نسبت به لایحه احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، از این جهت که نظر این هیئت، قطعی و لازم‌الاجرا تلقی شده است، خلاف شرع تشخیص داده است؛ اما این موضوع به اصل بحث خللی وارد نمی‌کند و به نحوه سازوکار تعیین خسارت اشاره دارد.

طرح در بودجه‌های سالیانه کرده است و به شیوه خاصی برای انتقال آب تصریح نشده است و از سوی دیگر شاکی نسبت به اصل موضوع انتقال آب مخالفتی نداشته و از شیوه منتخب مجریان برای انتقال آب یعنی حفر تونل، شکایت دارد، به نظر می‌رسد، شکایت شاکی ارتباطی با مصوبه هیئت وزیران نداشته و ارتباطی میان ادله مطرح شده و مصوبه مورد شکایت وجود ندارد.

ثانیاً در خصوص ایجاد ضرر برای اشخاص حقیقی و حقوقی ناشی از اجرای پروژه‌های عمرانی، قوانین مختلف تعیین تکلیف نموده‌اند و ضمن پذیرش ایجاد ضرر برای اشخاص بر اثر اجرای پروژه‌ها راه‌حل جبران خسارت را به‌جای جلوگیری از اجرای پروژه‌های عمرانی برگزیده‌اند و از این رو بر اساس قوانین که بعضاً به تأیید شورای نگهبان نیز رسیده است، به‌صرف ایجاد ضرر برای اشخاص ناشی از اجرای پروژه و جوانب آن، نمی‌توان عملیات عمرانی را متوقف نمود، اما بایستی به‌صورت عادلانه خسارت‌های متضررین نیز جبران شود که در خصوص این پرونده نیز این موضوع صدق می‌کند.

امام خمینی (ره):

و از شورایی محترم نگهبان می‌خواهم و توصیه می‌کنم، چه در نسل حاضر و چه در نسل مابقی آینده، که با کمال دقت و قدرت و ظایف اسلامی و ملی خود رایانها و تحت تأثیر هیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و قانون اساسی بدون هیچ ملاحظه جلوگیری نمایند.

(سخن امام، ج ۲۱، ص ۴۲۲)

بزهشکده شورای نگهبان

تهران، خیابان شهید سپهبد قزنی، کوچه خسرو، پلاک ۱۲

صندوق پستی: ۱۴۶۳-۱۳۱۴۵ تلفکس: ۸۸۳۳۵۰۴۵

info@shora-rc.ir

www.shora-rc.ir